

VAK   **GESCHIEDENIS**

DOCENT   **DRS KIRSTEN VOS**

LES   De repatriëring

TERUG NAAR HET 'VADERLAND'

Repatriëren (~ re patria) betekent teruggaan – of teruggebracht worden – naar het vaderland. Wanneer mensen echter refereren aan 'de repatriëring uit Indonesië', of 'de repatriëring van Indische Nederlanders', spreken zij veelal over een specifieke, langdurige gebeurtenis: het vertrek van ruim 300.000 mensen uit de voormalige kolonie Nederlands-Indië tussen 1946 en 1968, die voor het merendeel nog niet eerder in Nederland waren geweest. Voor hen was Nederland vooral een juridisch vaderland, van teruggaan was geen sprake.

MOTIEVEN

De motieven om te repatriëren varieerden, maar kwamen neer op één hoofdmotief: alleen in Nederland zagen zij nog een toekomst. Sommigen kwamen in eerste instantie tijdelijk naar Nederland om bij te komen van de Japanse bezetting (de zogenaamde evacués), maar van hen ging nog geen 30% terug naar Indonesië. Zij kwamen tussen 1946 en 1949 aan in Nederland. Deze groep bestond uit circa 110.000 mensen. Van hen zijn slechts 30.000 naar Indonesië teruggekeerd, wat betekent dat er jaarlijks gemiddeld 20.000 personen naar Nederland gingen.

Na de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië (27 december 1949) trokken repatrianten weg uit Indonesië omdat hun baan kwam te vervallen. In slechts twee jaar (1950-1951), de tweede golf, repatrieerden bij benadering 81.000 Indische Nederlanders. Het Indische gouvernement bestond niet meer, net als het KNIL. Voormalige gouvernementsambtenaren, militairen en andere functionarissen gingen (terug) naar Nederland. In deze periode

repatrieerden overwegend 'totoks', volbloed blanke inwoners van de voormalige kolonie. Onder de repatrianten bevonden zich ook Indo-Europeanen, nazaten van 'inlandse' en Europese voorouders, die niet wilden kiezen voor het Indonesisch staatsburgerschap. Daarnaast bracht de Nederlandse overheid in deze tijd ook Molukse ex-KNIL-militairen naar Nederland die in Indonesië niet gedemobiliseerd konden worden.

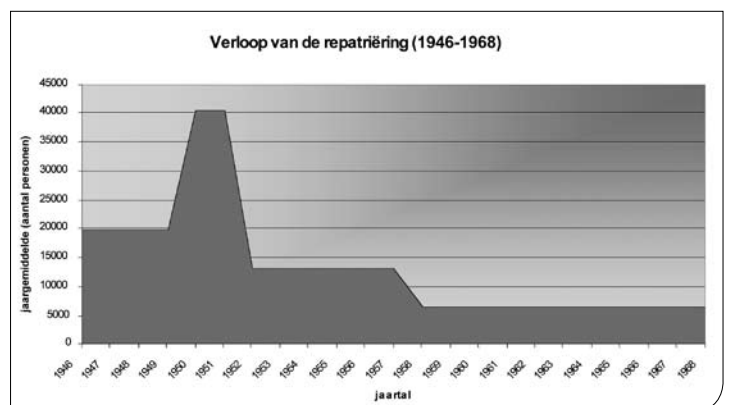
Tussen 1952 en 1957, de derde golf, vertrokken circa 79.000 mensen, die, in tegenstelling tot eerdere jaren, van overwegend Indo-Europese afkomst waren. Zij gingen als repatriant, maar ook als *spijtoptant*, wanneer zij spijt hadden van hun keuze voor het Indonesisch staatsburgerschap, of als *late repatriant*, wanneer zij eerder niet aan de criteria voldeden om te mogen repatriëren. Wegens hun gemengde achtergrond konden Indo-Europeanen namelijk vaak met moeite aantonen dat zij het recht hadden te repatriëren, bijvoorbeeld wanneer de Nederlandse vader was overleden tijdens zijn internering onder Japanse bezetting (1942 – 1945) en zijn kinderen niet had erkend. Vanwege de slechte leefomstandigheden van veel Indo-Europeanen paste de Nederlandse overheid de criteria in 1955 aan, zodat meer mensen de kans kregen te repatriëren.

Incidenteel kwamen mensen ook wel eens als *verstekeling* naar Nederland, met als bekendste groep 'de 37 van Samkalden'. In 1958 verstekelden maar liefst 70

Indische Nederlanders aan boord van de ms Johan van Oldenbarnevelt. In dat jaar vond een nieuwe exodus plaats, nadat de Indonesische regering in december 1957 alle Nederlanders staatsgevaarlijk had verklaard. De toenmalige minister van Justitie, mr. I. Samkalden, stuurde 37 van de verstekelingen van de Van Oldenbarnevelt terug naar Nederlands Nieuw-Guinea.

Tussen 1958 en 1968, de vierde en laatste golf, kwamen bij benadering nog 67.000 *late repatrianten*, *spijtoptanten* en *genaturaliseerden* naar Nederland. Nederlands Nieuw-Guinea belandde in 1962 in Indonesische handen, waardoor circa 13.000 mensen naar Nederland kwamen. Tot slot kwamen na 1965 ook nog genaturaliseerden naar Nederland, zoals de Chinese peranakans die na de staatsgreep van Soeharto vervolgd werden. In 1968 liepen deze regelingen af.

Tussen 1945 en 1968 repatrieerden ruim 300.000 inwoners van de voormalige kolonie Nederlands-Indië. De piek ligt in de beginjaren: tussen 1945 en 1952 repatrieerden de meeste mensen.

VAK   **GESCHIEDENIS**

DOCENT   **DRS KIRSTEN VOS**

LES   De repatriëring

VERHOUDINGEN TUSSEN NEDERLAND EN INDONESIË

De repatriëring als geheel besloeg nagenoeg een kwarteeuw. In die tijd ondergingen Nederland én Indonesië vele maatschappelijke veranderingen. Direct na de soevereiniteitsoverdracht heerste er een betrekkelijk goede sfeer in Indonesië. Deze stemming sloeg om wegens gebrek aan wederzijds vertrouwen. Slechts een handjevol Indo-Europeanen koos voor het Indonesisch staatsburgerschap. Nederlandse bedrijven zoals de Bataafsche Petroleum Maatschappij (BPM), Koninklijke Pakket Maatschappij (KPM) en Jacobson van den Berg bezaten nog steeds de economische macht in Indonesië. Daarnaast verslechterden de verhoudingen onder invloed van de vastgelopen onderhandelingen over het bestuur van Nieuw-Guinea. Deze ontwikkelingen waren van invloed op het dagelijks leven van de Indische Nederlander in Indonesië, die in toenemende mate te maken kreeg met intimidatie, boycots en zelfs de dreiging van fysiek geweld.

ONTVANGST

Nederland deed in het begin haar best de Indische Nederlanders warm te onthalen. Koningin Juliana was bijvoorbeeld aanwezig bij de aankomst van de eerste schepen. Na die aanvankelijke positieve aandacht verslechterde deze, ondanks dat de regering-Drees hen stelselmatig repatrianten noemde. Van grote invloed op de beeldvorming in Nederland waren de contactambtenaren die aan boord meereidsen. Zij gaven aan boord voorlichting aan repatrianten en vroegen hen waarom zij naar Nederland kwamen. Deze ambtenaren werkten bij de Dienst Maatschappelijke Zorg, de instantie die belast was met de opvang van

repatrianten. Repatrianten die om sociaal-economische redenen vertrokken, wilden vaak niet onderdoen voor de elite en vertelden deze ambtenaren dat zij om dezelfde redenen repatrieerden als de gegoede Indische Nederlanders. Doordat deze ambtenaren onbekend waren met het leven in Nederlands-Indië en Indonesië, ontstond een vertekend beeld.

VERTREK UIT INDONESIË

Het vertrek uit Indonesië stond in contrast met de aankomst in Nederland en kende, onder invloed van de veranderende samenstelling van de groep repatrianten, verschillende ontwikkelingen. In het begin van de jaren '50 repatrieerden vooral totoks en hooggeplaatste Indo-Europeanen. Werkgevers betaalden hun vertrek, met veel officiële afscheidsrecepties als gevolg, die opgeluisterd werden door bezoeken van militaire en politieke hoogwaardigheidsbekleders van zowel Europese als Indonesische komaf. Het was niet ongebruikelijk om eerst een 'fuij' te hebben op de voetbal- of kegelclub, een dag of twee later gevolgd door een uitgebreid afscheid van collega's en zakenrelaties. Bij die formele afscheidsrecepties waren veel hooggeplaatste gasten uitgenodigd, zoals hoge officieren, ambassadeurs of president-directeuren.

In de loop van de tijd veranderde de manier van afscheid nemen. Vanaf 1952 waren repatrianten in toenemende Indo-Europees. Dit, in combinatie met de veranderende maatschappelijke verhoudingen, gaf een andere berichtgeving over de repatriëring. Er verscheen een nieuw onderwerp: de relatie van de repatriant met Nederlandse én Indonesische groepen van de burgerbevolking. Niet langer was aandacht in de

krant gerechtvaardigd vanwege het hoge aanzien van de repatriant, maar vanwege zijn 'gewoonheid' en de mate waarin hij een sociaal voorbeeld was voor de op Nederland georiënteerde inwoners van Indonesië. Saamhorigheid met alle bevolkingsgroepen werd opeens een te prijzen eigenschap; het was zelfs de enige legitieme reden om aandacht aan de repatriant te besteden.

BIOGRAFIE

drs Kirsten Vos

Kirsten J. Vos (Den Haag 1977) is de dochter van twee Indische ouders die in de jaren '50 uit Indonesië naar Nederland kwamen. Tijdens haar deeltijdstudie Media en Journalistiek (2003–2007, Erasmus Universiteit Rotterdam) koos zij ervoor om krantenonderzoek te doen naar de opvattingen van de Indische groep in Indonesië over de repatriëring. Sindsdien heeft zij geschreven voor www.Indischhistorisch.nl en *Moesson*, werkte zij mee aan het VPRO-programma *Andere Tijden* over Zwarte Sinterklaas, heeft zij een lezing gegeven voor de stichting *Indisch Erfgoed Apeldoorn* en blogt zij op <http://indisch3.wordpress.com>. Binnenkort verschijnt haar eerste column in *Archipel Magazine*. Kirsten werkt in het dagelijks leven als communicatieadviseur bij het Ministerie van VROM.

LEESLIJST

- > Dis, Adriaan van, *Indische Duinen* (Amsterdam 1994).
- > Lucassen, Leo & Wim Willems, *Het onbekende vaderland; De repatriëring van Indische Nederlanders (1946-1964)* (Den Haag 1994).
- > Robinson, Tjalie, *Didi in Holland; Gelderse cahiers* (Arnhem 1992).
- > Vos, Kirsten J., *Indië Tabeh; Opvattingen in kranten van Indische Nederlanders over de repatriëring (1950 – 1958)*. Masterthesis 2007, Erasmus Universiteit Rotterdam/Media & Journalistiek.
Zie <http://indietabeh.kirstenvos.nl>.
- > Willems, Wim, *De uittocht uit Indië 1945-1995* (Amsterdam 2001).

HET TONG TONG FESTIVAL PRESENTEERT:

De Indische School 2008

De Pupillenschool in Gombong (Midden-Java), voor de opleiding van "kinderen van het mannelijke geslacht voor de militaire stand". De foto is afgebeeld in *Baren en oudgasten*, een deel uit de fotoboekenserie *Tempo doeloe – een verzonken wereld* (uitgeverij Querido), samengesteld door Rob Nieuwenhuys.

Het gebrek aan kennis in de Nederlandse samenleving over de Indische cultuur en geschiedenis is een doorn in het oog van veel (Indische) Nederlanders. Ervaringsverhalen uit de Indische gemeenschap worden door gebrek aan voorkennis niet altijd in de juiste context geplaatst waardoor de beeldvorming blijft steken in clichés.

Stichting Tong Tong wil dit veranderen. De oudste Indische culturele stichting van Nederland organiseerde daarom in 2008 De Indische School, een educatief programma tijdens het Tong Tong Festival van de 50e Pasar Malam Besar, voor iedereen die meer wil weten over het Indische heden en verleden.

Deskundige docenten verzorgden een lesprogramma in het Bibit-Theater op het gebied van (kunst)geschiedenis, taal en letteren, muziek en economie; zoveel mogelijk kanten van de Indische maatschappij & geschiedenis werden belicht. Er was geen speciale voorkennis van de leerlingen vereist; iedereen vanaf vijftien jaar kon de lessen goed volgen.

De samenvattingen van de lessen zijn via de website van Stichting Tong Tong te lezen; de uitgebreide tekst kunt u downloaden. In leeslijsten worden boeken genoemd die u kunnen helpen nog meer informatie te vinden over de besproken onderwerpen.

Stichting Tong Tong werd bij dit project terzijde gestaan door een adviescommissie bestaande uit dr Tom van der Geugten (vakdidacticus, Fontys Hogescholen, Tilburg), prof. dr Bert Paasman (voormalig hoogleraar Koloniale en postkoloniale literatuur- en cultuurgeschiedenis, Universiteit van Amsterdam), en prof. dr Wim Willems (hoogleraar Sociale Geschiedenis, Universiteit Leiden).

De Indische School is in 2008 mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van Stichting Het Gebaar.

Stichting Tong Tong / Pasar Malam Besar BV
Bezuidenhoutseweg 331
2594 AR Den Haag
www.tongtong.nl

